

6 LITERATURA

- Danforth, L. M. (2003). "We crossed a lot of borders": Refugee children of the Greek Civil War. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 12(2), 169–209. <https://doi.org/10.3138/diaspora.12.2.169>
- Dryden-Peterson, S. (2015). *The educational experiences of refugee children in countries of first asylum*. British Columbia Teachers' Federation.
- Knezevic, B., & Olson, S. (2014). Counseling people displaced by war: Experiences of refugees from the former Yugoslavia. *The Professional Counselor*, 4(4), 316–331. <https://doi.org/10.15241/bkk.4.4.316>
- Murray, J. S. (2019). War and conflict: addressing the psychosocial needs of child refugees. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 40(1), 3–18. <https://doi.org/10.1080/10901027.2019.1569184>
- Papageorgiou, V., Frangou-Garunovic, A., Iordanidou, R., Yule, W., Smith, P., & Vostanis, P. (2000). War trauma and psychopathology in Bosnian refugee children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 9(2), 84–90. <https://doi.org/10.1007/s007870050002>
- Povrzanović, M. (1997). Children, war and nation: Croatia 1991–4. *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 4(1), 81–102. <https://doi.org/10.1177/0907568297004001005>
- Szente, J., Hoot, J., & Taylor, D. (2006). Responding to the special needs of refugee children: Practical ideas for teachers. *Early Childhood Education Journal*, 34(1), 15–20. <https://doi.org/10.1007/s10643-006-0082-2>
- Švaříček, R., Šedová, K., Janík, T., Kaščák, O., Miková, M., Nedbálková, K., Novotný, P., Sedláček, M., & Zounek, J. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.
- UNHCR. (2022). *Ukraine Refugee Situation*. Dostupné z <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

SYMPOZIUM

PŘÍČINY A VÝVOJ ŠKOLNÍ NEÚSPĚŠNOSTI NA 1. STUPNI ZŠ

CAUSES AND DEVELOPMENT OF SCHOOL FAILURE IN PRIMARY SCHOOL

**Irena Smetáčková¹, Anna Páchová¹, Darina Jirotková²,
Jana Slezáková², Olga Kučerová¹, Martina Šmejkalová³,
Zuzana Bílková⁴, Zuzana Štefánková⁴**

¹ Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

² Katedra matematiky a didaktiky matematiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

³ Katedra českého jazyka a didaktiky českého jazyka, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

⁴ Katedra speciální pedagogiky, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita, České Budějovice

Abstrakt

Symposium představuje výsledky aktuálního výzkumu, který mapoval vývoj školních výkonů v průběhu 1. stupně ZŠ u 672 žáků a žákyň z 29 tříd. Symposium zahrnuje příspěvky, které prezentují hlavní zjištění výzkumu, a to typologii příčin školní neúspěšnosti, typologii pedagogických postupů, a dále vývoj školních výkonů v souvislosti s kognitivními a exekutivními schopnostmi, s pedagogickým přístupem, s odklady školní docházky a se zvládáním kritických míst v českém jazyce a v matematice.

Klíčová slova: *školní neúspěšnost, pedagogický postup, kognitivní schopnosti, 1. stupeň ZŠ*

Abstract

The symposium presents the results of current research that mapped the development of school performance during the first stage of primary school in 672 pupils from 29 classes. The symposium includes papers presenting the main findings of the research, namely the typology of causes of school failure, the typology of pedagogical practices, and the development of school performance

in relation to cognitive and executive abilities, pedagogical approach, school deferrals and the mastery of critical areas in Czech language and mathematics.

Keywords: *school failure, pedagogical practice, cognitive abilities, primary school*

1 ÚVOD

Zavádět opatření na snižování školní neúspěšnost je klíčovým úkolem školské politiky. Aby opatření byla efektivní, musí vycházet z empirické evidence. Školní neúspěšnost je multifaktoriálním jevem, a proto jsou nezbytné komplexní longitudinální výzkumy s interdisciplinárním přístupem.

2 TEORIE

Výzkumy ukazují souvislost školní úspěšnosti a celkového pozitivního vývoje osobnosti; školní neúspěch je naopak prediktorem slabé sociální adaptace, sociálního vyloučení, rizikového chování, závislosti a psychických problémů (např. Norwich, 2008; Alexander et al., 2003). Při vzniku školní neúspěšnosti mají vliv individuální dispozice (např. kognitivní schopnosti, exekutivní funkce, sociální dovednosti), charakteristiky prostředí, v němž školní učení probíhá (např. složení kolektivu a klima), a pedagogický přístup. Ty mohou mít mezi sebou různé konstelace a vést k různé míře školní úspěšnosti (např. Watson et al., 2003; Alexander et al., 2003).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Na souboru 672 žáků z 29 tříd výzkum zjišťoval vzájemné vztahy mezi znalostmi a dovednostmi v českém jazyce a matematice, školním prospěchem, kognitivními charakteristikami. Dále se zaměřoval na vliv pedagogického přístupu v kombinaci se složením třídy a dalšími třídními charakteristikami (např. přítomnost asistenta). Cílem bylo identifikovat typologii příčin školní neúspěšnosti a pedagogické postupy používané vůči ohroženým dětem. Výzkum využíval smíšenou metodologii. Sběr dat probíhal pozorováním, rozhovory, standardizovanými psychologickými testy, didaktickými testy a dotazníky.

4 VÝSLEDKY

Symposium zahrnuje příspěvky, které prezentují hlavní zjištění výzkumu. Konkrétně bude pozornost věnována těmto tématům:

1. učitelské pojetí školní neúspěšnosti; identifikace žáků se školním rizikem a žáků se školním selháváním; podíl žáků v jednotlivých kategoriích napříč třídami;
2. typologie příčin školní neúspěšnosti s ohledem na různé konstelace individuálních faktorů (dispozice, zázemí) a vnějších faktorů (složení třídy, pedagogický postup);
3. typologie pedagogických postupů a intervencí vůči školní neúspěšnosti; identifikované pedagogické principy (např. podpora pozitivního klimatu, kognitivní podpora učení, hierarchizace, individualizace atd.);
4. vývoj školních výkonů mezi 1. a 3. ročníkem v souvislosti s kognitivními a exekutivními schopnostmi; s pedagogickým postupem; s odklady školní docházky;
5. kritická místa ve výuce českého jazyka a matematiky od 1. do 3. ročníku ZŠ.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výzkum potvrdil komplexnost příčin školní neúspěšnosti a ovlivňujících faktorů. Pojem školní neúspěšnost se ukázal jako nevhodný pro výzkumné účely i pro praktické použití. Formulovali jsme a empiricky ověřili koncept *rizika školního selhávání*, kde riziko vyplývá z dispozic a dalších charakteristik dítěte, s nimiž vstupuje do školního vzdělávání, a koncept školního selhání, které již představuje nedostatečné plnění školních požadavků. Z pedagogických intervencí má ochranný efekt zejména přehlednost požadavků v kombinaci s bezpečím, kognitivní podporou a využíváním vrstevnického učení.

PODĚKOVÁNÍ

Výzkumný projekt Učitelské porozumění příčinám školní neúspěšnosti a efektivita pedagogických intervencí, OPVV, CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_076/0016390

6 LITERATURA

- Alexander, K. L., Entwisle, D. R., & Dauber, S. L. (2003). *On the success of failure: A reassessment of the effects of retention in the primary school grades*. Cambridge University Press.
- Gagné, F., & St Père, F. (2001). When IQ is controlled, does motivation still predict achievement? *Intelligence*, 30(1), 71–100.
- Kriegbaum, K., Becker, N., & Spinath, B. (2018). The relative importance of intelligence and motivation as predictors of school achievement: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 25, 120–148.
- Lohman, D. F., & Korb, K. A. (2006). Gifted today but not tomorrow? Longitudinal changes in ability and achievement during elementary school. *Journal for the Education of the Gifted*, 29(4), 451–484.
- Norwich, B. (2008). Dilemmas of difference, inclusion and disability: international perspectives on placement. *European Journal of Special Needs Education*, 23(4), 287–304.
- Rist, R. C. (2017). On understanding the processes of schooling: The contributions of labeling theory. In *Exploring education* (s. 165–176). Routledge.
- Watson, C. S., Kidd, G. R., Horner, D. G., Connell, P. J., Lowther, A., Eddins, D. A., & Watson, B. U. (2003). Sensory, cognitive, and linguistic factors in the early academic performance of elementary school children: The Benton-IU project. *Journal of Learning Disabilities*, 36(2), 165–197.